

KOREN ISTVÁN IDENTITÁSA ASZÓDI ÉVEINEK TÜKRÉBEN

BOZÓ–SZÚCS DIÁNA

Kulcsszavak: szlovák nemzeti mozgalom, pánszlávizmus, reformkori nyelvharc, Koren István, latin iskola, Aszód, Mikulás Dániel

A politikai folyamatok, születő eszmék, mozgalmak, célok nem csak az ország átfogó történelmének vizsgálatakor fontosak, hiszen kisebb közösségek együttélésére, hétköznapijaira is komoly hatással voltak, a közösségen keresztül pedig az egyén érzéseit, döntéseit, tetteit, tehát az életét is jelentősen befolyásolhatták. Ez a megállapítás különösen igaz a 18. század végén, 19. század elején induló „nemzeti ébredésre”, amely alatt a magyarországi népek párhuzamos nemzetépítését értjük. A fokozatosan kibontakozó nacionalizmus egy új csoportalkotó tényezővé vált, az azonosulás új alapja a nyelv, valamint a közös kultúra és a múlt lett. Mindezek miatt lehet érdekes számunkra Koren István példája. Egy szlovák származású, 19. századi értelmiségi, aki egy kis, evangélikus, szlovák mezőváros középiskolájának a tanára és a közösség segédlelkésze, ebben a szerepében pedig a magyarországi evangélikus egyházhoz szorosán kötődő, azt képviselő egyházi értelmiségi, akinek szlovákként is, evangélikusként is, de tanárként a magyar nyelv terjesztőjeként is helyt kell állnia. Több közösségben, több dimenzióban is meg kell felelnie, ebből adódóan több oldalról is támadási felülettel rendelkezik, hiszen egymással ütköző értékek közötti választásra kényszerülhet.

Koren István 1805-ben született a Pest megyei Domonyban, evangélikus, szlovák kézműves családban. A domonyi elemi iskolából a szomszédos német lakosú Ikladra küldték szülei német nyelvet tanulni. Középiskoláit 1816–1825 között Selmecebányán végezte. A gimnáziumi osztályok után a főiskolai szintű bölcséleti képzést is helyben végezte el, 1825-től 1828-ig pedig Pozsonyban tanult teológiát. Innen a Zólyom vármegyei Osztrolukára került, Osztroluczky Miklós nagybirtokos fiának és lányának nevelőtanáraként dolgozott. 1833-ban négy hónapot Besztercebányán tanítoskodott. 1833-tól 1856-ig tanított az aszódi latin iskolában, ő volt az egyetlen tanár, egyedül vitte az összes osztályt. Petőfi Sándort és öccsét is tanította. 1856-ban hívták meg a Szarvasi Gimnáziumba tanítani, itt 1883-ig tanítoskodott, magyar nyelvet, német nyelvet, latin nyelvet

és botanikát tanított. Nyugdíjba vonulása után tíz évvel, 1893-ban halt meg.¹ A jelen tanulmányomban az aszódi évekre igyekszem koncentrálni. Azonban mielőtt ezt megtenném, szeretnék néhány később keletkezett leveléből idézni.

1884-ben nyugdíjas korában a következőket írja Ján Kvačalanak, egykori szarvasi tanítványának: „*Homéroszt olvasom, Cicerot, Turgenev-et, Dosztojevskit, Mickievicet, és a mi ismert Nemzeti Újságunkat, Narodnie Noviny, Pohľady és így tovább. Ez számunkra sajnos tilos és nem szívlelt és nincs remény, hogy egyszer a mi szlávjaink számára a mi hazánkban jobb idők következnenek. Míg a mi nyakunkon ellenségeink ülnek, rendkívüli renegátok.*”² Egy másik alkalommal, 1885-ben pedig a következőt írja neki: „*Ami a nemzeti dolgok állását illeti, (...), szörnyű szemtelenség az, hogy minket is arra hívnak, hogy az erdélyi „művelődési egyesület”-t támogassuk, és az ő hazugságaitak küldözgetik nekünk, és hazugságaikkal zsúfolt üzeneteiket.*”³ A következő év januárjában pedig így nyilatkozik a szlovák nyelv tanításáról: „... *nagyon szomorú ez (...) számunkra, (...) szlovákok számára, de ne essünk kétségbe. Mindenhol igazságtalanok velünk, még a pozsonyi evangélikus akadémián is, (...) Mindenféle tudományokat tanítanak, de a beszédet, amin nekik tanulniuk kelle-*

¹ Szinnyey József: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1891.

<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

² Vašková, Lubica – Bernát, Libor: Štefan Koreň a Ján Kvačala. Vzťah učiteľa žiaka vo svetle korešpondencie Š. Koreňa. In: Historicko-pedagogické fórum. Internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo ISSN 1338-693X, (Lubica Vašková – Libor Bernát: Koren István és Kvačala János. Egy tanár és egy diák kapcsolata Koren I. levelezései fényében. In: Történelem-pedagógiai fórum. Internetes oktatástörténeti folyóirat.) Číslo 2/2012, http://www.msap.sk/images/stories/casopis/hpf_2_2012.pdf 62 konštatovaním „... sa vlastne len teraz stihnem sám učiť, kochať sa v znamenitých plodoch výtvara ducha ľudského. ... Čítavam Homera, ... Cicerona, zo Slavianov Turgeneva, Dostojevského, Mickieviča a naše znamenité Narodnie Noviny, Pohľady a t. d. To Vám bohužiaľ nevolno a teraz ani neradno; ani niet nádeje, že by raz pre Slavianov vo vlasti našej prajnejšie časi nastaly. Až priveľmi nám sedia na krku nepriatelia, zvlášť odrodilci.“ Fordította: Bajcsi Ildikó

³ Vašková, L. – Bernát, L.: Štefan Koreň i. m. 61. „Ako v národnostných veciach stojíme, to z novím dobre znáte; hnusná bezočivosť je, keď ešte aj nás vyvolávajú aby sme sedmohradský „művelődési egyesület“ podporovali, a posielajú nám ich klamstvom a lžou preplnené správy.“¹¹ V novoročnom liste nasledujúceho roku: „... veľmi smutné to polozenie, pre nás, osvedčených Slovákov, ale nezúfajme! ... Všade nám krivdu robia, ešte aj na ev. akademii prešporskej, mena toho nehodnej, jezuitickej. Všelijaké vedomosti učia, a reč, v ktorej ony majú ľudu vzdelávaní byť nie; prednášajú aj estetiku a estetiku v reči mať nechcú. To zachádzanie tam so slovenskými mládenci i tu všeobecnú nevoľu spôsobilo ...“ Fordította Bajcsi Ildikó.

ne, nem, (...).⁴ Koren István egykori diákjának, Ján Kvačalanak írt levelei egyértelműen megmutatják a dualizmus kori tanár identitását, valamint a magyar politikáról vallott véleményét. Azonban jelen tanulmányban ennek előzményeire igyekszem koncentrálni. Vajon aszódi éve alatt hogyan vélekedhetett a kérdésről Petőfi Sándor tanára?

Aszód a Gödöllői-dombság tövében, a Galga-mentén elhelyezkedő, a korszakban szlovák többségű mezőváros a Pest illetve Nógrád megyei szlovák enklávé része. Németek laktak még itt, akiket a szlovákokkal együtt a város földesura, a Podmaniczky család telepített be a 18. században.⁵ Gyivicsány Anna szerint a második szlovák letelepedési hullámmal került Aszódra a helyi szlovák lakosság, méghozzá szervezett betelepítés keretében, a Podmaniczky családdal kötött szerződésük 1716-ban keletkezett.⁶ A felekezeti megoszlást tekintve a 19. század közepén Fényes Elek szerint ezer evangélikus, kettőszázhusz katolikus, háromszázharminc zsidó és tíz református lakta Aszódot.⁷ A szlovákság és a németség evangélikus felekezetű volt. A város életében kiemelkedő szerepet kapott a helyi középiskola, mely a térség evangélikus értelmiségi rétegének utánpótlása mellett, természetesen a társadalmi felemelkedés lehetőségét biztosító tényező is volt. Koren István, a város latin iskolájának egyetlen tanáraként fontos személyisége volt a városnak, értelmiségiként nagy tiszteletnek örvendett.

Koren István, a tanárszemélyiség

A korszakban az iskolákat az egyházak működtették, az iskolahálózat felekezetenként alakult ki. Jellemző, hogy a protestáns iskolák alapításában, fenntartásában magánszemélyek és városok is részt vettek. Ez a megállapítás az aszódi evangélikus latin iskolára is igaz, melynek fenntartója a Podmaniczky család volt, valamint az aszódi evangélikus gyülekezet.⁸ A protestáns iskolarendszerben a kollégiumok a meghatározóak, ahol az alapoktól a felsőfokú végzettségig oktatnak. A gimnázium nyolc osztályos volt. A schola grammatikák, vagy nyelvészeti iskolák, latin iskolák ebből hatot oktattak. 10–16 éves korig jártak ide a diákok. Az alapozó két évet, a donatistát két év grammatika, ejtegető osztály követte, ezek után következett a két syntaxis, szókötő osztály. Ennek elvégzése

⁴ Uo.: „... veľmi smutné to položenie, pre nás, osvedčených Slovákov, ale nezúfajme! ... Všade nám krivdu robia, ešte aj na ev. akademii prešporskej, mena toho nehodnej, jezuitickej. Všelijaké vedomosti učia, a reč, v ktorej ony majú ľudu vzdelať byť nie; prednášajú aj aesthetiku a aesthetiku v reči mať nechcú. To zachádzanie tam so slovenskými mládenci i tu všeobecnú nevoľu spôsobilo ...“ Fordította Bajcsi Ildikó.

⁵ *Asztalos István*: Kisváros a Galga mentén I. Aszód 2004. 210.

⁶ *Gyivicsány Anna*: A magyarországi szlovákok. Útmutató Kiadó, Bp. 1998. 6.

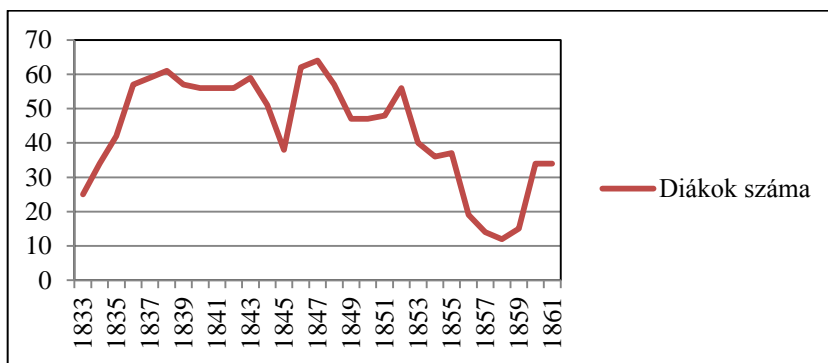
⁷ *Fényes Elek*: Magyarország Geographiai Szótára. Pest 1851.
<http://www.fsze.hu/digitdoc/fenyesh/>

⁸ *Asztalos István*: Az aszódi evangélikus középiskola története 1728-1948. Petőfi Múzeum, Aszód 2003. 14.

után még két osztály kellett a középiskola befejezéséig.⁹ Ilyen volt az az iskola is, ahol Koren tanított. Egyedül tanította mind a hat évfolyamot,¹⁰ ez 1833–1856 között összesen négyszázötvenhat diákot jelentett.¹¹ A diákok 76%-a volt evangélikus, 10%-a református, 7% volt a katolikus felekezetűek és ugyanennyi a zsidó vallásúak aránya. A tanulók szüleinek 7%-a volt birtokos, 36%-a értelmiségi, 28%-a kézműves, 11%-a kereskedő, 9% volt a gazdálkodók aránya és 2%-uk uradalmi cseléd volt, a maradék 7% foglalkozása pedig ismeretlen számunkra.¹²

Több jel is utal arra, hogy Koren István kiemelkedő tanár lehetett. Egyrészt az aszódi latin iskola vonzáskörzete. A tárgyalt időszakban, a Koren István alatti években Bars, Békés, Esztergom, Fejér, Heves, Hont, Liptó, Nógrád, Pest-Pilis-Solt, Sáros, Veszprém vármegyéből és a Jászkun területéről iratkoztak be diákok az aszódi latin iskolába. A diákok 70%-a volt Pest megyei, 14% Nógrád megyei, a maradék 16% adja ki az összes többi megyét. Összesen a diákok 30%-a aszódi származású. Tehát az iskola diákjai főleg Pest és Nógrád megyéből jártak Aszódra, a többi megyéből érkezők aránya nem számottevő, így nagy kiterjedésű, de elszórt volt az iskola vonzáskörzete.

A vonzáskörzet mellett a diákok létszámának alakulása is mutatja, hogy az iskola népszerűsége Koren István első pár éves ittléte után megugrik, majd távozás után csökkenni kezd, bár az is tény, hogy ekkoriban nehéz helyzetbe került az iskola az „Entwurf” nevezetű tanügyi rendelkezés miatt.

A diákok számának alakulása 1833–1861

⁹ Uo. 23.

¹⁰ Uo. 84.

¹¹ Matricula, iskolai anyakönyv, Petőfi Múzeum Tudományos Gyűjtemény 91.101.1 (A továbbiakban Matricula – iskolai anyakönyv) A hivatkozott forrást Koren István vezette 1833–1856 között, majd 1864-ig utódai folytatták a bejegyzést. Az anyakönyv 122 oldal terjedelmű, latin, magyar és német nyelvű bejegyzésekkel.

¹² Matricula – iskolai anyakönyv

Koren 1856. évi Aszódról a Szarvasi Gimnáziumba való távozása miatt megvizsgáltam a szarvasi iskola anyakönyveit, abból a célból, hogy kiderítsem, Koren Isván távozása hatott-e az aszódi diákságra. Koren fiait leszámítva hét diák hagyta el az aszódi iskolát és iratkozott át Szarvasra a tanár távozásának évében. Emellett a szarvasi anyakönyvekben több egykori aszódi diák gyerekeit találtam meg. Ilyen például Sárkány Pál, az egykori pilisi lelkész, id. Sárkány Sámuel unokája, aki az 1860–61-es¹³ tanévben 6. osztályos, ő az egykoron Aszódon végzett Sárkány Pál fia, unokaöccse ifj. Sárkány Sámuel későbbi főesperesnek. Sámuel és testvérei is az aszódi latin iskolában végezték tanulmányukat. Sárkány Dezső az 1861–62-es¹⁴ tanévben 6. osztályos, apja Sárkány János kiskőrösi lelkész, az Aszódra beiratkozott négy Sárkány testvér közül ő volt a legidősebb. Elefánt József az 1861–62-es tanévben iratkozott be, a 7. osztályban az apja Cegléden fésűs, és a többi testvére az aszódi iskolában végzett. Micsinay Endre aszódi elemi iskolai tanító ide írta át fiát, Endrét az aszódi iskola elvégzése után 1861–62-ben. Mindezek mellett több tápiósági, Nógrád megyei és Pest megyei diákot találtam a szarvasi tanulók között, akiknek a lakhelyül szolgáló település 1856 előtt az aszódi iskola vonzáskörzetébe tartozott.¹⁵

Koren István több elismerést is kapott, mint tanár. Például a Protestáns Egyházi Iskolai Lapban az 1842-es évben a következő írás jelent meg róla: "*Aszódon iskolavizsgálat. T. Koren István úr, az aszódi latin iskola érdemtelen professzora a f.é., június 22-ik és 23-kán, számos egyházi és világi egyedek, különösen az illető dékán urak jelenlétében tartott közvizsgán, nemzeti nyelvünk buzgó terjesztése és nevéndékei körül tett fáradhatatlan szorgalmának újabb meg újabb jeleit adá. Az ifjak magánoktatás mellett a zenészetben is sikerrel tettek előmenetelt. Adjon az ég édes hazánkknak több hason igyekezetű férfiakat.*"¹⁶ Breznyik János a Selmeci líceum tanára írja egy alkalommal Korennek: „*Kik az aszódi oskolából jönnek mihozzánk rendszeren a legjobb tanulóink közé tartoznak.*"¹⁷ Az Evangélikus Egyház és Iskola című lap nekrológiájában a következőképpen emlékezik meg aszódi éveiről: „*Itt egymaga vezette az egész algymnasiumot, zongoratanítással foglalkozott, sőt minden negyedik vásár-nap tótul és németül prédikálni s azon felül egyéb lelkészi és elemi tanítói teendőiben segédkezni kötelezve volt. S ez óriási munkát 23 éven át az egyház és a kerület teljes megalégedésére a legnagyobb lelkiismerettel és önmegetadással teljesítette.*"¹⁸

¹³ Evangélikus Országos Levéltár Archivum Generalis Ecclesiae III. B 10 (A Szarvasi Gimnázium anyakönyvei)

¹⁴ EOL AGE III. B 9.

¹⁵ EOL AGE III.C 11., 8.

¹⁶ Közli Terray Barnabás In: Aszódi Múzeumi Füzetek (1960) 1. szám 6.

¹⁷ EOL Koren István irattára I./I. 18.

¹⁸ Evangélikus Egyház és Iskola 14. évfolyam 19. szám 1893.május 13.

Az aszódi latin iskola Koren István alatt történő felvirágzása, valamint az őt ért elismerések alapján kitűnik, hogy Koren figyelemre méltó tanárszemélyiség lehetett. Ennek bemutatása egyrészt azért volt céлом, mert mindenképpen fontos helye van Koren István portréjában, illetve úgy vélem, hogy ezen ismeretek birtokában hangsúlyosabban kirajzolódik az evangélikus egyházban és iskolarendszerben, valamint Aszód városában betöltött fontos szerepe. Emellett az aszódi középiskola népszerűségének Koren István igazgatása alatt történő növekedése még jobban sürgeti a szlovák nyelvhez, esetleg a mozgalomhoz való viszonyának feltárását.

A környezet — Reformkori nyelvharok Aszódon és környékén

A magyar liberálisok reformprogramja antifeudális és polgári tartalmú volt, fő célja egy olyan magyar állam megteremtése, mely jogban és szabadságban egységes polgári közösség. Az új polgári nemzetnek minden magyar és nem magyar egyenrangú tagja lehet majd. Az 1840-es évek közepére forrt ki azonban a magyar liberálisok politikai nemzetfelfogása, melynek lényege, hogy a nyelvi és etnikai azonosság még nem nemzetteremtő tényező, mivel a történelmi múlt és az államiság, a politikai lét elengedhetetlen tartozéka a nemzeti létnek. Ebből kiindulva tehát nem ismerték el a Magyarországon élő népeket nemzetnek. Kossuth abban bízott, hogy a fokozatos jogkiterjesztésért cserébe a nem magyarok feladják nemzeti törekvéseiket és az önkéntes asszimiláció útjára lépnek majd. Az imént kifejtett álláspontból eredetezhető a magyar nyelv kiterjesztéséért folytatott küzdelem, valamint a nem magyarok nyelvi és kulturális törekvéseinek korlátozása is, mely a reformkori nyelvharok alapját adta, hiszen a magyarral párhuzamosan a nacionalizmus és a nemzetépítés útjára lépő nem magyar népek védekezni kezdtek az elnyomás ellen és harcoltak nyelvi és kulturális jogaiért.¹⁹

A nyelvharok főleg az evangélikus egyházon belül élesedtek ki annak nemzetiségi jellegéből adódóan. Ezek a viták Aszódot és a közeli szlovák többségű, vagy tiszta szlovák lakosságú dél-nógrádi, főképp evangélikus falvakat is érintették. A magyar nyelvoktatásba való bevezetése igen nehézkesen ment. Ezt mutatja az aszódi tanító körül kialakult botrány. Történt ugyanis, hogy 1842-ben tanító nélkül maradt az elemi iskola és Liptó megyéből hívtak tanítót a városba, azt a Masztic Jánost, akiről később kiderült, hogy Jozeffy Pál püspök pánszláv

¹⁹ Kiss László: Kossuth Lajos szlovák nemzetiségű vitapartnerei. In: *Uő: A szlovák nemzeti tudat születése. Tanulmányok a szlovák „nemzeti ébredés” és a reformkori szlovák–magyar viszony történetéből.* Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series Tom. XXXII. Sectio Historiae, Eger 2005. <http://tortenelem.ektf.hu/efolyoirat/>

mozgalmának a tagja.²⁰ Masztic János elkezdte hanyagolni a magyar nyelv oktatását, sőt erre tanító társait is biztatta, néhány esetben például Csíktartsa és Péteri tanítója esetében eredményesen.²¹ Mindez Brocken József tudomására jutott, aki a domonyi lelkész volt, valamint az aszódi iskolajárás dékánja. Brocken tájékoztatta az eseményekről Podmaniczky Lajost, az aszódi egyházközség felügyelőjét és az iskola patrónusát, aki rögtön menesztette a pánszláv tanítót. Erre reagálva az egyházmegyében működő tanítók tiltakozó körlevelet fogalmaztak meg Irsán, és továbbküldték mindenkinek, aki alá szeretne volna írni. A beadvány címzettje az esperes és a közgyűlés volt, ahogy az 1843 júliusában megfogalmazott újabb körlevélnek, melyre Masztic János újabb esete adott okot, ekkor ugyanis a városból is kitiltották. Az aláírók a következő települések tanítói voltak: Csíktartsa, Rákospalota, Zsidó (ma Vácegres), Csomád, Bottyán, Kisújfalu (Váckisújfalu), Domony, Iklad, Pécel, Váckisújfalu, Rákoskeresztúr, Cinkota.²² Arról nincs információnk, hogy Koren István aláírta volna bármelyik körlevelet is, az viszont biztos, hogy Koren István kapcsolatban állt Jan Maszticcal, leveleztek a valószínűleg a Tatrínhoz és Daniel Lichardhoz kötődő tanítóval.²³

Pár évvel később, újabb konfliktus keletkezett az imént ismertetett események nyomán. Mikulás Dániel Ede 1848 júniusában levéllel fordult a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, melyben elmeséli az aszódi tanító esetét kiegészítve azzal, hogy Jan Kollár ajánlásával került az illető az aszódi iskolába. Azt állítja, hogy Masztic János távozása ellenére még mindig sok híve van a gyülekezetben a pánszláv nézeteknek, ők pedig igyekeznek megakadályozni, hogy a nemrég meghalt apja nyomába léphessen mint a gyülekezet lelkésze. Az egyházmegye háromszor küldött bizottságot Aszódra, az ügy kivizsgálása céljából, de Mikulás Dániel Ede véleménye szerint a bizottság tagjai is a pánszláv oldalt támogatják. Ők Melczer János rákoskeresztúri lelkész, Válka János esperes és Schnell Károly péteri lelkész. Az esperességi közgyűlés felmentette Podmaniczky Lajos egyházi felügyelőt a tisztségéből, a helyi pánszláv párt vezetője,

²⁰ *Detre János*: A pest megyei evangélikus iskolák története. In: *Studia Comitatus* 26. – Művelődéstörténeti tanulmányok. Szerk. Farkas Rozália. Szentendre 1996. 60.

²¹ *Berényiné Kovács Gyöngyi*: A szlovák evangélikusok magyarosítási törekvései Pest megyében a reformkorban. In: *Tanulmányok Pest megye múltjából IV.* Szerk. Tóth Judit. Bp. 2012. 6.

²² *Detre J.*: A pest megyei evangélikus iskolák i. m. 17.

²³ Demmel József írja egy tanulmányában a következőt: Tudunk még Petőfi aszódi tanárával, Štefan Koreňnyel ápolat kapcsolatáról is. Daniel Lichard – Mastis(ch) Jánoshoz, 1870. Ugyanott Koren(y) István – Mastis(ch) Jánoshoz. OSZK Kézirattár. *Demmel József: Jan Sereghajtók Budou* Magyarok és szlovákok Ján Gerometta pesti leveleiben. http://www.btm.hu/feltoltes/tbm/37/05_demmel_tbm37_OK.pdf 118.

Portier Lajos pedig Melczer Jánossal titkos gyűléseket szervez és lázít az elmozdított felügyelő és Mikulás ellen.²⁴

A minisztérium Szeberényi Jánost, a kerület püspökét Aszódra küldte az ügy kivizsgálása és szükséges lépések megtétele ügyében. Szeberényi János azt állította, hogy a konfliktus oka nem pánszlávizmus, hanem az a tény, hogy Mikulás Dániel Ede másfél évvel azelőtt csak egy évre vállalta a lelkészi hivatást, ennek ellenére tovább gyakorolja azt jogtalanul. Emiatt szakadt két csoportra az aszódi gyülekezet. Azonban a minisztérium a püspök helyett egy korábbi egyházkerületi küldöttség két világi tagjának jelentését fogadta el, akik Mikulás jelentését erősítették meg a minisztérium előtt. Eszerint az aszódi gyülekezet békéjét az egyházmegye folyamatos beavatkozása bontja meg, ezért az esperesség megintését tartják szükségesnek.²⁵ Az egyik érintett Válka János azt állítja, hogy Aszódon nem a pánszlávizmus, hanem Mikulás Dániel megválasztásának törvénytelenége okozta a konfliktust, és az a tény, hogy Podmaniczky Lajos felügyelő öt éve nem számol el a gyülekezet pénztárával. Melczer János pedig egy röpiratban tiltakozik a pánszlávizmus vádja ellen, melyben azt állítja, ezek a vádak azért érthették őt, mert az aszódi pánszlávok, köztük Mikulás Dániel ellen erélyesen fellépett. Végül a kerület a döntést első fokon egy kinevezendő megyei törvényszékre, másodfokon pedig a kerületi törvényszékre bízta. Kertész Botond azt a megállapítást hozza az események ismertetésekor, hogy mindkét fél csak érvként használja a pánszlávizmust a másik ellen, mert a korszakban az állami hatóságok előtt sikeres volt erre hivatkozni.²⁶ Az ügy szereplői kapcsolatban álltak Korennel. Melczer János, rákoskeresztúri lelkész idősebbik fia, az 1849-ben a szabadságharcban elhunyt mérnökhallgató az aszódi iskola egykori diákja.²⁷ Melczer János testvére, Lajos pedig Koren István levelezése alapján a tanár egyik legközelebbi barátjának számított.²⁸ Mikulás Dániel személyére Štúr levelezésében egy utalást találtam. Mikulásként említi, aki Zaynál nevelő, és emellett Štúr egyik ellenfelének, Bolemannak kebelbarátja. A Pozsonyi Líceum nyilvánossági joga elvesztése után 1853-ban kormánybiztosként jár a Pozsonyi Líceumban megismerni annak helyzetét.²⁹ Ha a két személy azonos, akkor Melczer János vádja valószínűleg nem állja meg a helyét. Melczer János pedig 1848-ban a magyar szabadságharc támogatója.³⁰ Tehát nincs egyértelmű bizonyíték arra,

²⁴ *Kertész Botond*: *Evangelium és szabadság. Az evangélikus egyház Magyarországon 1848–49-ben.* Bp. 2012. 97.

²⁵ Uo. 98.

²⁶ Uo. 99.

²⁷ *Matricula – Iskolai anyakönyv PMTd.*

²⁸ EOL Koren István irattára I./II.

²⁹ *Demmel József*: *L'udovit Štúr. A szlávok és a jövő világa.* Pozsony 2012. 596.

³⁰ *Szinnyei J.*: *Magyar írók i. m.* <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

hogy Aszódon létezett egy pánszláv tömörülés, a bizonyítékok csak pánikra és vádaskodásra utalnak.

Koren Istvánnak, mint az aszódi gyülekezet segédlelkészének és helyi tanárnak több konfliktusa is volt Mikulás Dániellel. Az aszódi középiskola történetét tárgyaló könyvében Asztalos István megemlíti konfliktusukat, mely nem mentes a nemzetiségi feszültségtől. Ugyanis Koren István azt állította egy ízben, hogy Mikulás Dániel a forradalom idején őt, mint pánszlávot, 1849 után pedig mint forradalmárt jelentgette fel.³¹ Feltételezem, hogy ez a kijelentés kapcsolódik a fentebb ismertetett esethez. Emellett Asztalos azt állítja, hogy Mikulás Dániel Edének célja volt az aszódi latin iskola bezárása.³²

Koren Istvánt nem csak ebben az esetben vádolták meg pánszlávizmussal. A következő levelet valószínűleg 1845-ben írta egy folyóirat szerkesztőjének. A levélből összefüggő részleteket közlök.

„Tisztelt Szerkesztő Úr!

Becses hírlapja Sept. 27-ki számában az aszódi izraeliták által alapított iskola vizsgálatának a nagyon érdemlett megdicséretését olvasván, vége felé akadtam azon kifejezésre is, hogy Aszód nem épen idegen a panszlaviszticus mozgalmaktól. Mint 12 év óta az evangélikusok nyelvészeti iskolájának tanítója, az Aszódiakat ismervén s magamon kívül egy két tót könyvek olvasásával - ha a kalendáriumot kivesszük, melyet egynéhány paraszt s mesterember tart-foglaltoskodót nem találván kéntelen vagyok ezen kifejezésre reám célzottnak venni. (...) Pánszláv-e aki tót, és tót eredetét merően eltagadni nem akarja? (olvashatatlan) leszek kénytelen ezeket reám célzottnak venni, és a mennyire magyar nyelv terjesztése körüli foglalatosságaim engedik Tisztartó urat kérdezni: melly gyermekek beszélnek Aszódon többet magyarul, a zsidók vagy a keresztyének? Nem voltak tizenegy év óta a kövizsgálatimon jelenlévő urak ebbeli fáradozásaimmal annyira megelégedve, hogy azt néha újságba is küldték? Kívánhatja-e valaki, hogy hogy a szegény keresztyén földművelő nép is mint a tehetős zsidók Jászberényből dajkákat hozasson magzatihoz? Vagy talán Tisztartó úr azon akad fel, hogy én gyökeres tót eredetemet meg nem tagadhatom és a nyelvet, mellyben tiszt. kötelességeim egy részét vinnem kell, szinte helyesen beszélni kívánok. Általában ez a kifejezés pánszlaviszticus és mozgalmak Aszódra épen nem illenek, mert mink tótosítani nem csak mindnyájokat, de senkit nem akarunk, és csak néha, mikor nyakunkon kapnak, feljajdulunk.”³³

Egy másik levél is valószínűleg ehhez az incidenshez kapcsolódik:

„A domonyi tiszt által nekem tegnap üzönt kegyes megintése olly nyomás rám nézve, hogy bátorkodtam No előtt megjelenni, részint Méltóság ezen kegyes gondoskodását alázatosan megköszönni, részint amit mentségemre mondhatok, ha

³¹ Asztalos I.: Az aszódi evangélikus középiskola i. m. 101.

³² Uo. 100.

³³ PMTd, Rell. 70–75., 51–52./6.

N. kihallgatni méltóztatik előhozni. Én a tót nyelv körül mindig csak törvény határiban maradni akartam. Mélt. Uraság kívánni méltóztatik, hogy az oskolába járó gyermekeket csak magyarul tanítsam, én azt a legnagyobb készséggel megteszem, Hazug és képmutató volnék, ha valaha mondanám, hogy tót nyelvet nem szeretem. Erről nem tehetek, de a törvény határiban mindig maradni akarok. Gyermekeket magyarul tanítom. Meglehet, hogy némelly cselekedeteim ennek megfelelni nem látszanak, de én ellenkező véleményen vagyok. Magyarul tanítok, és a tót könyveket csak annyira járatok, amennyire előmeneteleik megösmerni akarok. Ha csak igaz, a mi gyakran elhangzik generális gyűléseken és újságokban kimondatott, hogy nyelvünktől megfosztani nem akarnak akkor tiszta vagyok. Az a fatalitásom van, hogy nyelvemet szeretem s ezt nehéz belőlem kiirtani.”³⁴

Több fontos információt is tartalmaz számunkra ez a két levél. Egyrészt kiderül, hogy kötelessége egy részét tót nyelven kell teljesítenie, itt valószínűleg a szlovák nyelvű prédikációra gondol, hiszen segédlelkészi tisztséget is ellátott. Emellett a zsidók és a tót parasztok összehasonlításából, valamint a második levélből kiderül, hogy esetenként kénytelen szlovákul is kérdezni, mivel a gyerekek nem értenek tökéletesen magyarul. A levelekben a szlováksághoz, és a szlovák és a magyar nyelvhez való viszonyát is kinyilvánítja. „Tót”, aki eredetét nem akarja tagadni, és helyesen kíván beszélni az anyanyelvén. Viszont a magyar nyelvet elkötelezetten tanítja. Koren István azt állítja az első idézett levélben, hogy ő az egyetlen szlovák nyelvvel foglalkozó értelmiségi a városban, hiszen a kalendáriumokat olvasó parasztokon kívül csak ő olvas szlovák nyelvű könyveket. Tagadja, hogy Aszódon lenne pánszlávizmust pártoló kör. Azonban maga a levél léte bizonyítja számunkra, hogy a pánszlávizmus attól függetlenül, hogy van-e valóságalapja, szóba került a szlovák többségű várossal, és mint a levél tartalma mutatja Korennel kapcsolatban. Tehát beszéltek róla, téma volt, talán pánikot keltett.

A fent említett kapcsolat Koren István és Masztic János között azt a következtetést engedi levonni, hogy talán a Korent ért vádaknak annyiban lehet valóságalapja, hogy a szlovák nyelv művelése, a kulturális kötődés és a szlovák identitás eleme lehetett világnézetének, így könnyen válhatott céltáblává a korszak nyelvharcai során. Ez a szerkesztőnek írt levél és a fentiekben ismertetett helybéli és Aszód-környéki konfliktusok nagyon jól rávilágítanak a korabeli magyarországi állapotokra, illetve jól ábrázolják azt a környezetet, ahol a szlovák származású, magát szlováknak valló, de a magyar nyelvet és az evangélikus egyházat szolgáló értelmiséginek léteznie és tanárként helytállnia kellett. Azonban a szerkesztőnek írt levél tartalma, valamint a tény, hogy Koren István levelezett Jan Maszticcal, azt mutatja, hogy már ebben az időszakban is erős szlovák identitással rendelkezett, az pedig, hogy több alkalommal is támadták őt pánsz-

³⁴ PMTd. Rell. 70–75., 52./7.

lávizmussal, azt sejteti, hogy talán Masztic Jánoson keresztül érintkezhetett a szlovák nemzeti mozgalommal. Levelei alapján, és a fent leírtakból valószínűsíthető, hogy kettős identitással rendelkezett.

Koren István kapcsolatai emlékkönyve és levelezése tükrében

Elmondhatjuk Korenről, hogy széles kapcsolati hálóval rendelkezett. Aktívan érintkezett a korszak evangélikus egyházi értelmiségével, hiszen tanári pozíciójából adódóan sokuk gyerekét tanította, illetve más egyházi kérdésekben is érintkezett velük. Koren összesen hetvenegy evangélikus egyházi értelmiségi családból származó gyereket tanított. Nagy részük Nógrád megye déli részéről érkezett, emellett Pest-környéki településekről, mint például Cinkota, Maglód, Rákospalota, illetve Pesttől délkeletre fekvő helységekből származtak, mint Pilis, Alberti (ma Albertirsa). A Sárkány és a Zelenka, valamint az Esztegály család is Aszódra járatta gyerekeit, akikből evangélikus lelkészek lettek, Zelenka Pál és Sárkány Sámuel is a főesperesi rangig jutott el. A Koren Istvánnak címzett levelek is főleg az imént ismertetett területekről érkeztek, emellett Pozsonyból és Osztrólukáról kap még levelet, alkalmanként Pestről, Losoncról, Selmecebányáról.³⁵

A tanár kapcsolatainak feltérképezése céljából először szeretném bemutatni az emlékkönyvét. A kisméretű könyvecske 1828–1835 között keletkezett, ez osztrólukai nevelősködésének illetve besztercebányai tanítóskodásának majd Aszódra kerülésének időszaka. Összesen negyvenöt bejegyzés található az emlékkönyvben, melyek nagy része Pozsonyban keletkezett, ottani hallgatóktól, 1828 júniusában, tehát búcsúzaskor kérhetett pár sort a diáktársaitól. A Koren István évfolyamát tartalmazó pozsonyi iskolai anyakönyvből tizennégy diákot azonosítottam be.³⁶ A bejegyzések nagy része latin és magyar nyelvű versecske vagy jókívánság, de néhány szlovák bejegyzés is található. Ez az öt bejegyzés az 1833-as évben keletkezett, kettő ismeretlen helyen, kettő Besztercebányán és egy Osztrólukán. Egyikük, Bohuslav János egy Jan Kollar idézetet jegyzett be az emlékkönyvbe, de ami ennél is érdekesebb, hogy az ötödik személy Chalupka Sámuel, a híres szlovák nemzeti érzelmű költő, ő Besztercebányán írta be a könyvecskébe valószínűleg hazafias versét.³⁷ Mindebből arra következtethetünk, hogy Koren István 1833-ban négy hónapos besztercebányai tanítóskodása idején került kapcsolatba egy szlovák öntudatú csoporttal. Ezt a feltevést erősíti az a tény is, hogy 1833-ban Karol Kuzman volt a lelkész Besztercebányán, ő pedig Koren István évfolyamtársa volt a Pozsonyi Líceumban. Karol Kuzman a szlo-

³⁵ EOL Koren István Irattára I./I–VI.

³⁶ EOL Koren István Irattára II. B 3–7.

³⁷ EOL Koren István Irattára I./5. 540.

vák nemzeti mozgalom jelentős képviselője, a Matica Slovenska egyik alapító alelnöke.³⁸ Azonban Koren levelezése arról tanúskodik, hogy a későbbiekben nem érintkezett ezekkel a személyekkel. Azt azonban feltételezhetjük, hogy abban a pár hónapban szorosabb kapcsolatban állt velük, hogyha bejegyzést íratott velük az emlékkönyvébe.

Koren emlékkönyvében öt olyan személy szerepel, akikhez későbbi életében is fűzik szálak. Egy volt pozsonyi osztálytársa, Tornynos István később tisztartó lesz Tázláron, és Aszódra íratja fiát,³⁹ ezzel kapcsolatban váltanak leveleket a tanárral. Az Osztróluczy testvérek 1835-ben Aszódon és Pozsonyban írnak az emlékkönyvbe, és hosszú évekig leveleznek egykori nevelőjükkel, bár Etelkával nem ápol baráti viszonyt Koren, szemben Gézával, akivel leveleik egy idő után a tanár-diák viszonyból fokozatosan baráti hangvételűvé válnak. Homokay Pál és Melczer Lajos pedig Koren István közeli barátai lesznek az évek során. Ők 1828-ban, Pozsonyban írtak a könyvbe, Melczer Lajos pesti tanár Koren évfolyamtársa volt a Pozsonyi Líceumban.⁴⁰ Homokay Pálról megjegyzem, hogy 1828-ban egy magyar hazafias hangvételű verset jegyez be Koren István emlékkönyvébe.⁴¹

Koren István levelezéséről elmondható, hogy a levelek nagy része hivatalos ügyekkel foglalkozik, egyházi ügyekkel, diákok elszállásolásával, szüleikkel való kapcsolattartással a tanuló előmenetelével kapcsolatban, ösztöndíj kérelmekkel, stb. Több egykori diákjával is kapcsolatban maradt, jellemző, hogy tájékoztatják körülményeiről és tanulmányi előmenetelükről. Azonban most koncentráljunk a tanár baráti kapcsolataira. Azt, hogy ki minősíthető barátnak, legalábbis kivel állhatott közelebbi kapcsolatban Koren, a levelek számából és a megszólításból, valamint a levél megfogalmazásából, tartalmából igyekeztem kikövetkeztetni. Ezek alapján Koren szorosabb viszonyban állt az alább felsorolt és ismertetett személyekkel.

Esztergály Mihály pest-megyei főesperessel baráti viszonyt ápolt, bár nem jellemző rájuk a gyakori levélváltás. Koren István tanította Esztergály Mihály fiát. Melczer János a levelezés alapján Koren egyik legjobb barátjának tűnik. A Pozsonyi Líceumban évfolyamtársak voltak, ráadásul Melczer is az Osztróluczy családnál nevelősködött. 1838-tól a pesti gimnázium tanára lett, több könyvet is írt, az egyik művének a címe: *Népszerűleg tanító magyar nyelvész, melyet a tótajkú ifjuság elemi s sikeres oktatása végett közrebocsátott Pesten, 1837.42*

³⁸ Demmel J.: L'udovit Štúr i. m. 759.

³⁹ Matricula – iskolai anyakönyv. PMTd

⁴⁰ EOL AGE I. b14, 11 A Pozsonyi Líceum anyakönyvei

⁴¹ EOL Koren István irattára I./5. 540.

⁴² Szinnyei J.: Magyar írók élete i. m. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm>

Melczer Lajossal magyar nyelven levelezett Koren 1834–1852 között, a levelek témája nem érinti a magyar vagy a szlovák nyelvhez illetve néphez való viszonyukat. Szemben Horváth Sámuellel, aki 1833–56 között levelezett a tanárral, a levelek Osztrolukán és Tótkomlóson keletkeztek. Ő egy alkalommal a következőt írja Korennek: „*Kedves volt ugyan Kedves Barátom uramnak emléke mindeddig nálam, melyet a többszöri nálam létéből szereztem volt, de mennél kedvesebbnek s el nem felejthetőbbnek kell akkor mondanom, midőn aztat nálam ismét egy új, s eddig nékem ösmeretlen remekkel örökösíté. Adja Isten, hogy mindazokat, akik tót törzsökből származván, egyszersmint a hazanyelvők kimivelésével felhagytak, példatükre lehessen.*”⁴³

Horváth Sámuel az iskolai elvégzése után a Podmaniczky családnál volt nevelő Aszódon, valószínűleg ekkor ismerkedett meg Korennel. A későbbi tótkomlósi lelkész a szabadságharcban is részt vett, és mint magyar hazafi a szabadságharc után egy időre bujdosásra kényszerült.⁴⁴ Koren István közeli barátai közé sorolható még Greguss Mihály, aki a Pozsonyi Líceum tanára és 1834-től a magyar diáktársaság vezetője.⁴⁵ Homokay Pál már Koren emlékönyvébe is írt, még hozzá egy magyar érzelmű verset. Levelezésük és barátságuk ezután is kitartott. Egy ízben ezt írja Homokay Korennek: „*Éppen Palkovics bátyám (ismeretlen szó)-jával vesződöm, amidőn pecsételetlen leveled érkezik, nézd, örömmel dobom félre ezt a magyarokra nézve elég paprikás tót (ismeretlen szó) írása, s fogadom, míg jelen kurta levelem írásával foglalatoskodom, addig Palkovics urammal nem öklözgetjük egymást, mert hajba kapunk ám amúgy nemzetiségén...*”⁴⁶

A levélben „Kedves öreg barátom”-nak szólítja Korent az egyértelműen magyar nemzeti érzelmű Homokay Pál. Az imént felsoroltak mellett a levélváltások száma, illetve a megszólítás és a tartalom alapján Zelenka Dániellel is baráti viszonyt ápolott Koren István, emellett a fiait is tanította. 1852-ben a következő levelet kapta a tanár a vanyarci evangélikus lelkésztől: „*Szerencsém van a „Slowenska Nowiny” velem közlött számait ezennel szíves köszönettel vissza küldeni . A kegyeletlen cikkek tiszteletlen írója Ormics, Selmeci kántor tanító vette legközelebb cikkíróság éretlen viszketésének méltó jutalmém midőn ugyan csak fent említett hírlapba iktatott bizonyos lázító cikkért katonai karhatalmommal elhurcoltatott, hogy ott a vízi katonai laktanyába, wasserkasern, cikkírói tulzásokra nyers és ... heve és modora sikeresen meghűtessék.*”⁴⁷ A levél arról tanúskodik, hogy a lelkész nem ért egyet a cikk tartalmá-

⁴³ EOL Koren István irattára 1./II. 157.

⁴⁴ Szinnyey J.: Magyar írók élete i. m. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm>

⁴⁵ Demmel J.: i. m. 753.

⁴⁶ EOL Koren István irattára 1./II. 450.

⁴⁷ EOL Koren István irattára 1./II. 222.

val, a szlovák nemzeti mozgalom folyóiratát azonban Koren István küldte el neki, ez a tette pedig azt sejteti, hogy ő sem helyesli a lap tartalmát.

Kemenák János selmeci diák a következőt írja Koren Istvánnak 1833 májusában: „*Ami a tót társaságot illeti, kezdtem én ugyan járni, de azután nem, hogy az anyai nyelvemhez való buzgóságom szünet volna meg álltam ki, hanem két pedagógus fiút kaptam, és ehhez még vasárnap is kell járnom. Nem szégyenlem, hogy tót vagyok, sőt, testimoniumba is annak irattam be magamat.*”⁴⁸ Tehát Koren 1833 nyarán már kötődhetett szlovák származásához, sőt, úgy tűnik, mintha Kemenák magyarázkodna, amiért nem jár a tót társaságba, tehát ebből azt következtethetjük, hogy Koren arra buzdíthatta kapcsolatuk során, hogy látogassa a társaságot.

Koren István kapcsolatait tekintve érdekes az Osztroluczky családdal fűződő viszonya. A család Demmel József szerint stabil magyar nemesi identitással rendelkezett és érdeklődött a magyar irodalom iránt. Koren Osztroluczky Géza és Etelka nevelője volt mielőtt Aszódra került és hosszú évtizedeken keresztül levelezett Gézával, aki egy ízben a következőt írja egykori tanárának egy 1835-ben keletkezett levélben: „... *Ezen Biblia alkalmasint a (olvashatatlan szó) nyomdokaira lépett, az a kevés vevőkre talált. Valóban szép vigasztalás, ha egy tóth szent könyvnek már hasznát nem tudják venni, mint portékát. Azonban azért ne higgye, Koreny úr hogy még gyűlölöm a tótságot, mert Kaszay engem azon útra vezetett, melyet én középnek tartok, s melynek én azon szélén járok, honnét egy bájos prospectus vagyon a magyarságra.*”⁴⁹

Az Osztroluczky család L'udovit Štúrral is jó viszonyt ápolt, az 1830-as években került kapcsolatba a szlovák nemzeti vezetővel. A család a szabadságharc után kiállt a szlovák mozgalom mellett és szorosabb patrónus-kliensi viszonyt kezdett ápolni L'udovit Štúrral, valószínűleg a császárhű szerepvállalás miatt beszűkült kapcsolati hálójuk okán.⁵⁰ Koren István az 1830-as években, majd 1871–1887 között levelezett Osztroluczky Gézával. Elképzelhető, hogy a családon keresztül megismerkedett Štúrral, illetve Štúr körével. Mindenesetre L'udovit Štúrral kapcsolatban annyit tudunk, hogy egy 1842. november 26-án kelt, Augustus Horislav Skulétinak írt levelében megemlíti, hogy többek között Koren István is segített anyagi gondjain.⁵¹ Tehát megállapíthatjuk, hogy kapcsolatban állt a mozgalmi vezetővel.

Koren István levelezése alapján a kapcsolatai nem mutatnak egyértelmű orientációt a szlovák érzelmi értelmiségiek, esetleg a mozgalom tagjai felé. Barátai inkább a magyar ügy elkötelezettjeinek tűnnek, bár az Osztroluczky család és Horváth Sámuel szerepe kettősnek tűnik. Azonban megemlíteném, hogy Ján

⁴⁸ EOL Koren István Irattára I./II. 224.

⁴⁹ EOL Koren István Irattára I./V. 357.

⁵⁰ Demmel József: A szlovák nemzet születése. Kalligram, Pozsony 2011. 130.

⁵¹ Demmel J.: L'udovit Štúr i. m. 493.

Kvačala levelei nem találhatóak meg Koren István irathagyatékában, pedig a már említett egykori tanítványával levelezett, Kvačala hagyatékában huszonöt darab Koren Istvántól származó levél található meg.⁵² Ebből kiindulva feltételezhető, hogy Koren levelezésének egy része megsemmisült.

Mivel Koren István Petőfi Sándor tanára volt, ezért a költőre utaló feljegyzésekből is idézek: „*A harmadik évben otthoniasabb, vagy inkább elbizottabb lévén nálam, már merészebb kifejezéseket és tetteket engedett magának. Akkor köreimben épp kukoricatöréseimen az összes tanulóság tettleges részt vett, Petrovicsok tartoztak a legserényebbek közé. Mikor egyszer éjjél tájban a fosztásban lévő kukoricahalmon ültünk, Sándor oly nemzetiségi dühbe jött, hogy azon (nagyon sérelmes áthúzva, helyette: badar) badar szavakra kitört: „A tótok közt egy becsületes ember nincsen!”* Pedig édesanyja Hruz Mária turóczmegyei születésű, holta napjáig csak törve beszélt magyarul, és ennek húga, (...) igen derék asszony, magyarul nem is értett, az apja felső-nógrádmegyei magyar nyelvet csak mint olyféle mester ember elsajátította magának.”⁵³ Láthatjuk tehát, hogy Petőfi Sándor szlovák származását igyekszik bizonyítani a tanár, aki a későbbi költő szlovákellenes kijelentésén meglepődik, sőt, sérelmezi azt.

Összegzés

Összességében megállapíthatjuk, hogy Koren István a magyar nyelv tanításában és tanárként is általában sikeres és elismert volt. Identitását tekintve azonban az tűnik ki, hogy legkésőbb 1833-ban már szlováknak vallotta magát. Az feltételezhető, de nem bizonyított, hogy ebben az évben Besztercebányán következhetett be valamilyen fordulat ebben a tekintetben, mindenesetre Karol Kuzma ottani lelkeszsége alatt került a városba tanítani, ráadásul évfolyamtársa is volt Pozsonyban, valamint az 1833-as évben több szlovák nyelvű bejegyzés található az emlékkönyvében, köztük Sam Chalupkáé is. Az aszódi évei alatti események, illetve tőle származó megnyilvánulások azt mutatják, hogy amellett hogy feladatát, a diákok tanítását, pontosítva magyar nyelven való tanítását lelkiismeretesen végzi, szlovák identitással rendelkezik és anyanyelvét igyekszik ápolni, ebből adódóan több gyanús ügybe keveredik, támadások érik. A nagy nemzetiségi feszültséget keltő, a magyar nyelv tanítása ellen felszólaló Masztic Jánossal bizonyíthatóan kapcsolatba került. Emellett többször támadják az ő személyét a nyelvharok során, Mikulás Dániellel konfliktusba került, az illető lelkésznek pedig még az aszódi iskola bezáratása is a céljai közé tartozott. Ezek az aszódi események nem tűnnek egyértelműnek, annyi bizonyos, hogy a pánszlávizmus vádját több alkalommal és ellentétes csoportokra is használják. Koren István a

⁵² Vašková, L. – Bernát, L.: Štefan Koreň i. m. 60.

⁵³ EOL Koren István Irattára 9. boríték

szabadságharc alatt végig Aszódon maradt, a diákok testi épsége számára a legfontosabb volt.⁵⁴ Koren kapcsolatait tekintve mindenképpen feltűnő összefüggés L'udovit Štúr anyagi támogatása és az Osztroluczky családdal való kapcsolata, rajtuk kívül azonban főképp magyar érzelmű emberek álltak hozzá közel.

Véleményem szerint a tárgyalt időszakban, tehát Koren korai éveiben és életének Aszódhoz köthető szakaszában a tanár szlovák identitása már kirajzolódik. Ennek ellenére nem akart konfrontálódni a magyar hatóságokkal és környezetével. Baráti köre és kapcsolatai azt mutatják, hogy kötődött a szlovák nyelvhez és valamilyen szinten kapcsolatba is kerülhetett a mozgalommal, azonban több magyar érzelmű baráttal is rendelkezett. Így valószínűleg a szlovák önmeghatározása a korszakra jellemző, a nyelvi-nemzeti problémákat áthidalni próbáló hungarus tudattal párosult. Véleményem szerint a korszaknak egy olyan szlovák nyelvi környezetből származó és ezzel azonosuló értelmiségiéről beszélünk, aki egzisztenciáját és becsületét féltve nem akart egyértelmű választást hozni, az otthont adó országgal szembefordulni, azonban anyanyelvének jogaiért és műveléséért minden helyzetben igyekezett kiállni. Koren István személyét további források bevonásával szükséges tovább vizsgálni, hiszen nem derült ki egyértelműen a szlovák mozgalomhoz fűződő kapcsolata, konkrét politikai nézetei, ezekre, illetve ezek változásaira mindenképpen fényt kell deríteni, hogy kirajzolódjon előttünk egy a 19. század politikai és történelmi eseményein, viharain átgörögülő szlovák értelmiségi életpályája.

⁵⁴ PMTd. Rell. 70–75, 36./1.